

**BOSHLANG‘ICH SINIF MATEMATIKA DARSLARIDA MANTIQIY MASALALAR USTIDA ISHLASH
USULLARI****Sadriddinova Zulfiya Mirzaliyevna**

Qo‘qon universiteti Ta‘lim kafedrası o‘qituvchisi:

Dadaboyeva Madina Aziz qizi

Boshlang‘ich ta‘lim yo‘nalishi talabasi

Email: mavludaaliyevna@gmail.com

Annotasiya: Ushbu maqolada boshlang‘ich sinflarda matematik mantiqiy masalalarni hayotga tatbiq etish uchun turli usullardan foydalanishni o‘rganish va shu bilan mavzuni yanada qiziqarli va o‘quvchilar uchun ochiq qilishga xizmat qiladi. Tadqiqotlar, o‘quvchilarning matematik mantiqni tushunishi va qadrlashini oshirishga qaratilgan bo‘lib, matematikada ishlash va umumiy yutuqlarga olib keladi. Matematik mantiqiy masalalar ilmiy tadqiqotlar asosida o‘quvchilarning analitik fikrlash va muammolarni hal qilish ko‘nikmalarini rivojlantirishda katta ahamiyatga ega. Bu masalalar o‘quvchilarning o‘zlarini tahlil qilish, mantiqiy jihatlaridan muammo va savollarga yaqinlashish va yechishda ko‘rsatilgan ishlar orqali o‘ylash va ishlashga imkoniyat beradi.

Kalit so‘zlar: Matematik mantiq, boshlang‘ich sinflar, jalb qilish, mavjudlik, tushunish, ishlash, yutuq

Kirish:

Matematika o‘qitish metodikasi eng avvalo, kichik yoshdagi o‘quvchilarni umumiy tizimda o‘qitish va tarbiyalash vazifasini qo‘yadi. Umumiy metodika boshlang‘ich sinf matematikasining mazmunini va tizimlilikini aks ettiradi, har bir bo‘limni o‘qitishning o‘ziga xos xususiy metodlarini o‘rgatadi. Xususiy metodika matematika o‘qitishning asoslangan metodlarini va o‘qitish formalarini, shuningdek, o‘quv faoliyatini tashkil qilish yo‘llarini ko‘rsatadi. Ma‘lumki, o‘qitish tarbiyalash bilan o‘zaro mustahkam bog‘liqdir. Ushbu metodika o‘qitishni tarbiyalash bilan qo‘shib olib borish yo‘llarini o‘rgatadi.

Boshlang‘ich sinflarda matematika o‘qitish metodikasi bir necha fanlar bilan chambarchas bog‘liqdir:

- 1) o‘qitish asosi bo‘lgan matematika bilan;
- 2) pedagogika;
- 3) psixologiya;
- 4) boshqa o‘qitish metodikalari bilan (ona tili, mehnat ...).

Boshlang‘ich sinflarda matematika o‘qitish kursi o‘quv predmetiga aylangan.

Boshlang‘ich sinflarda matematika o‘qitish metodikasining o‘qitish vazifalari:

- a) ta‘lim-tarbiyaviy va amaliy vazifalarni amalga oshirishi;
- b) nazariy bilimlar tizimini o‘rganish jarayonini yoritib berishi;
- d) o‘quvchilarning dunyoqarashini shakllantirish yo‘llarini o‘rgatishi;
- e) ta‘limni insonparvarlashtirishi;

f) matematika o‘qitish jarayonida insonni mehnatni sevishga, o‘zining qadr qimmatini, bir-biriga hurmati kabi fazilatlarini tarbiyalashni ko‘rsatib berishi;

g) o‘qitish metodikasi I-IV sinflar matematikasining davomi bo‘lgan V-VI sinf matematikasi mazmuni bilan bog‘lab o‘qitishdaniborat.¹

Matematik mantiq-bu ramziy mantiq yordamida fikrlash va xulosa chiqarish bilan shug‘ullanadigan matematikaning bir bo‘limi. Bu muammolarni hal qilish, bashorat qilish va matematik tushunchalarni tushunish uchun muhim vositadir. Biroq, ko‘plab o‘quvchilar mavzuni mavhum va tushunish qiyin deb bilishadi, bu esa matematikada yomon ishlash va yutuqlarga olib keladi. Mantiqiy masalalar, boshlang‘ich sinflarda matematik mantiqiy masalalarni hayotga tatbiq etish usullarini o‘rganishga qaratilgan bo‘lib, asosiy maqsad o‘quvchilarning matematik tushunchalarini, faolligini va samaradorligini oshirishdir.

Asosiy qism:

Boshlang‘ich sinflarda matematik mantiqiy masalalarni hayotga tatbiq etishning turli usullari qo‘llaniladi. Bunday usullardan biri mantiqiy fikrlashni o‘z ichiga olgan o‘yinlar va jumboqlardan foydalanishdir. Masalan, Sudoku o‘yini o‘yinchilarni raqamlar bilan panjara to‘ldirish uchun mantiqiy mulohazalardan foydalanishni talab qiladi. Xuddi shunday, Xanoy minorasi va daryodan o‘tish muammosi kabi mantiqiy jumboqlar o‘quvchilardan muammolarni hal qilish uchun mantiqiy fikrlash va deduksiya ko‘nikmalaridan foydalanishni talab qiladi. Ushbu o‘yinlar va jumboqlar matematik mantiqni o‘quvchilar uchun qiziqarli bo‘ladi, bu ularning mavzu bo‘yicha tushunchalari va ish faoliyatini yaxshilashga yordam beradi.

Dars jarayonida qo‘llaniladigan yana bir usul-bu mantiqiy fikrlashni o‘z ichiga olgan hayotiy misollardan foydalanish. Masalan, o‘quvchilarga muammoni hal qilish uchun mantiqiy fikrlashdan foydalanish kerak bo‘lgan stsenariylar berilishi mumkin. Masalan, ularga trafik va masofa kabi omillarni hisobga olgan holda A nuqtadan B nuqtaga o‘tishning eng tezkor usulini aniqlash kerak bo‘lgan stsenariy berilishi mumkin. Hayotiy misollardan foydalangan holda, o‘quvchilar matematik mantiq tushunchalari bilan yaxshiroq bog‘lanishlari mumkin, bu esa tushunish va ishlashni yaxshilashga olib keladi. Boshlang‘ich sinf o‘quvchilariga matematik mantiqni o‘rgatish qiyin vazifa bo‘lishi mumkin, ammo bu ularni tanqidiy fikrlash va muammolarni hal qilish qobiliyatlarini bilan tanishtirish uchun ajoyib imkoniyat bo‘lishi mumkin. Boshlang‘ich sinf o‘quvchilari uchun matematik mantiq masalalarini hayotga tatbiq etishga yordam beradigan ba‘zi fikrlar:

1. Aniq misollardan foydalaning: bolalar tushunchalar aniq va aniq tarzda taqdim etilganda eng yaxshi o‘rganadilar. Masalan, tasniflash, naqshlar va ketma-ketlik kabi asosiy mantiqiy tushunchalarni o‘rgatish uchun bloklar, o‘yinchoqlar yoki hatto mevalar kabi kundalik narsalardan foydalanishingiz mumkin.

2. O‘yinlar: o‘yinlar bolalarga mantiqiy tushunchalarni kiritishning qiziqarli usuli. Sudoku, tic-tac-toe va boshqa jumboq o‘yinlari kabi o‘yinlar bolalarning mantiqiy fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirishga yordam beradi.

3. Muammoni hal qilish strategiyasini o‘rgating: muammoni hal qilish matematik mantiqning muhim tarkibiy qismidir. Bolalarga muammolarni hal qilishda yordam berish uchun orqaga qarab ishlash, stol tuzish yoki rasm chizish kabi strategiyalarni o‘rgating.

4. Hikoyalar va ko‘rgazmali qurollardan foydalaning: Hikoyalar va ko‘rgazmali qurollar yosh bolalar uchun mavhum tushunchalarni aniqroq qilishga yordam beradi. Masalan, sabab-

¹ M.E. Jumayev, Z.O. Tadjiyeva. Boshlang‘ich sinflarda matematika o‘qitish metodikasi. T., «Fan va texnologiya», 2005. 10-12 bet.

oqibat tushunchasini o‘rgatish uchun hikoyalar kitobidan foydalanishingiz yoki naqshlarni qanday topishni ko‘rsatish uchun rasmlardan foydalanishingiz mumkin.

5. Texnologiyani qo‘shing: Bolalarning mantiqiy fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirishga yordam beradigan ko‘plab ta‘lim dasturlari va o‘yinlari mavjud. Texnologiyani darslaringizga kiritish ularni yanada qiziqarli va interaktiv qilishi mumkin.

6. Muhokamani rag‘batlantirish: Bolalarni o‘z yechimlari ortida fikrlash va mulohazalarini baham ko‘rishga undang. Bu ularga tanqidiy fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirishga va o‘z qobiliyatlariga bo‘lgan ishonchini oshirishga yordam beradi.

Matematikadan “sinfdan tashqari ish” deyilganda o‘quvchilarning darsdan tashqari vaqtda tashkil qilingan, dastur bilan bog‘liq bo‘lgan material asosida ixtiyoriylik tamoyiliga asoslangan mashg‘ulotlar tushuniladi.

Matematikadan sinfdan tashqari ishlarining mohiyati va uning turlari sinfdan tashqari ishlar o‘quvchilarning matematik bilimlarini chuqurlashtirish va kengaytirish, murakkab misol va masalalarni yechishni mashq qilish, matematikaning hayot bilan bog‘liq bo‘lgan tomonlarini ochadigan va dasturga kirmagan ba‘zi savollar bilan tanishtirishni maqsad qilib oladi.

Sinfdan tashqari ishlarining quyidagi turlari uchraydi: Matematik to‘garaklar, olimpiadalar, qiziqarli matematik kechalar, matematik ekskursiyalar. Shuningdek, matematik gazetani chiqarish, matematik viktorina va burchaklarni tashkil qilish.

Sinfdan tashqari ishlar orqali quyidagilar amalga oshiriladi: bilimlarni va amaliy ko‘nikmalarni chuqurlashtirish hamda kengaytirish; o‘quvchilarning mantiqiy tafakkurlarini, topqirliklarini, matematik ziyrakliklarini rivojlantirish; matematikaga qiziqishlarini orttirish, qobiliyatli va layoqatli bolalarni topish, talabchanlik, irodani tarbiyalash, mehnatga muhabbat, mustaqillik, uyushqoqlik va insoniylikni tarbiyalash.

Sinfdan tashqari ishlar darslarga nisbatan ba‘zi farq qiluvchi xususiyatlarga ega:

1. O‘z mazmuni bo‘yicha matematika dasturiga taalluqli emas. Ammo beriladigan bilimlar o‘quvchilarning kuchiga mos bo‘lishi kerak.

2. Sinfdan tashqari ishlar imkoni boricha barcha o‘quvchilarni jalb qilishi, ya‘ni qiziqarli bo‘lishi zarur. Past o‘zlashtiruvchi o‘quvchilar ham qiziqish yordamida faol o‘quvchilarga aylanishi mumkin.

3. Sinfdan tashqari ishlar ixtiyoriylik tamoyiliga asosan tashkil qilinadi, lekin qiziqishni ta‘minlash lozim. Bu mashg‘ulotlarga baho qo‘yilmaydi, ammo faol ishtirok etgan o‘quvchilar rag‘batlantiriladi.

4. Mashg‘ulot mazmuni va shakllariga qarab, 10-12 minutdan 1 soatgacha mo‘ljallangan bo‘lishi mumkin.²

Umuman olganda, boshlang‘ich o‘quvchilarga matematik mantiqni o‘rgatish uchun yanada qiziqarli va qulay bo‘lishi mumkin. Mantiqiy fikrlash va mantiqiy fikrlashning hayotiy misollarini o‘z ichiga olgan o‘yinlar va jumboqlardan foydalanib, o‘quvchilar mavzu bilan yaxshiroq bog‘lanishlari mumkin, bu esa tushunish va ishlashni yaxshilashga olib keladi. Shuningdek, o‘qituvchilarning o‘qitish uslublarida ijodiy bo‘lishlari, mavzuni o‘z o‘quvchilari uchun hayotga tatbiq etish uchun turli xil vositalar va usullardan foydalanishlari zarurligini ta‘kidlaydi.

² M.E. Jumayev, Z.O. Tadjiyeva. Boshlang‘ich sinflarda matematika o‘qitish metodikasi. T., «Fan va texnologiya», 2005. 73-74 bet.

Xulosa:

Xulosa qilib aytganda matematik mantiqiy masalalar boshlang‘ich sinflarda matematikani o‘rganishning muhim qismini tashkil etadi. Ularni matematik fikrlashni o‘rganishlari, mantiqiy fikrlash va muammolarni hal qilishga ko‘mak beradi. Bu masalalar o‘quvchilarning analitik fikrlash va muammolarni hal qilish qobiliyatlarini rivojlantirishga yordam beradi. Aniq misollar, o‘yinlar, muammoni hal qilish strategiyasi, hikoyalar va ko‘rgazmali qurollar bilan matematik mantiqni o‘rgatish boshlang‘ich sinf o‘quvchilari uchun juda ham qiziqarli va foydali bo‘ladi. Bular o‘quvchilarning mantiqiy fikrlash va muammolarni hal qilish qobiliyatlari bilan tanishtirishga yordam beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Jumayev M.E. “ Matematika o‘qitish metodikasidan praktikum”. - T.2003-yil.
2. Boshlang‘ich ta‘limni o‘qitish metodikasi bo‘yicha o‘quv-uslubiy majmua. II-qism. – T-2018-M.Axmedov va b.q. 1-sinf “Matematika” darsligi T-2020- yil.
3. Bikbayeva N., Yangabayeva E., Girfanova K.To‘rtinchi sinf matematika darsligi.Toshkent. “Oqituvchi”.2017 yil.
4. Jumayev M.E. Bolalarda boshlang‘ich matematika tushunchalarni rivojlantirish nazariyasi va metodikasi. (KHK uchun) Toshkent.”Ilm-Ziyo” 2013 yil.
5. Jumayev M.E. Boshlang‘ich matematika nazariyasi va metodikasi. (KHK uchun) Toshkent. “Turon-Iqbol”. 2012 yil.
6. Dadaboyeva, M. A. Qizi. (2023). SHARQ MUTAFAKKIRLARINING AXLOQIY QARASHLARI. Educational Research in Universal Sciences, 2(16 SPECIAL), 833–841. Retrieved from <http://erus.uz/index.php/er/article/view/5108>
7. Mirzaliyevna, S. Z. (2023). BOSHLANG‘ICH SINFLARDA TASVIRIY SAN‘ATNI O‘QITISHDA PEDAGOGIK MAHORATNING O‘RNI. QO‘QON UNIVERSITETI XABARNOMASI, 865-867.
8. Mirzaliyevna, S. Z., & Mashhura, X. (2023). PEDAGOGIK TEXNANOLOGIYALARNING VAZIFALARI VA MAQSADI. QO ‘QON UNIVERSITETI XABARNOMASI, 687-689.
9. Yo‘Ldashev, A. (2022). Ta‘limda suniy intellektning imkoniyatlari. Academic research in educational sciences, 3(11), 726-729.
10. Toxirjon, U. (2024). BOSHLANGICH SINFLARDA O ‘QISHNI YETKAZIB OLISHGA QIYNALAYOTGAN O ‘QUVCHILAR BILAN ISHLASHDA INTERFAOL USULLARDAN FOYDALANISH. Integration of Economy and Education in the 21st century, 2(2), 9-13.
11. Toxirjon, U. (2024). XALQARO O ‘QISH SAVODXONLIGINI O ‘RGANISH (PIRLS). Integration of Economy and Education in the 21st century, 2(2), 14-17.
12. Toxirjon, U. (2024). PEDAGOGIKA VA PSIXOLOGIYA O‘RTASIDAGI O‘ZARO TA‘SIRNI O‘RGANISH. Integration of Economy and Education in the 21st century, 2(2), 22-27.
13. O‘ZBEKISTONDA SUV MUAMMOSINI OLDINI OLISH INSON VA TABIAT UCHUN ZARURIY MASALA
14. MA qizi Dadaboyeva – Educational Research in Universal Sciences, 2023

15. Alijon, M., Iqlimaxon, A., & Asilova, S. (2023). BOSHLANG‘ICH SINIF O‘QUVCHILARINI MAKTABGA MOSLASHUVIDA PSIXOLOGIK YORDAM. QO‘QON UNIVERSITETI XABARNOMASI, 861-864.
16. Xoliqovich, M. A., & Faxriddin, H. (2023). TURLI DIN VAKILLARI O‘RTASIDAGI MUNOSABATLARNING PSIXOLOGIK TAMOYILLARI. QO‘QON UNIVERSITETI XABARNOMASI, 745-748.
17. Xoliqovich, M. A., & Faxriddin, H. (2023). TURLI DIN VAKILLARI O‘RTASIDAGI MUNOSABATLARNING PSIXOLOGIK TAMOYILLARI. QO‘QON UNIVERSITETI XABARNOMASI, 745-748.
18. Alijon, M., Iqlimaxon, A., & Asilova, S. (2023). BOSHLANG‘ICH SINIF O‘QUVCHILARINI MAKTABGA MOSLASHUVIDA PSIXOLOGIK YORDAM. QO‘QON UNIVERSITETI XABARNOMASI, 861-864.
19. Maxmudova Zilola. (2023). TALIM MUASSASI RAHBARLARIDA YUKSAK AXLOQIY SIFATLARI RIVOJLANTIRISH. *International Multidisciplinary Journal of Universal Scientific Prospectives*, 1(2), 78–83. Retrieved from <https://izlanuvchi.uz/index.php/iz/article/view/17>
20. Umarov Tokhirjon. (2024). PROVISION OF PSYCHOLOGICAL SERVICES IN EXTREME SITUATIONS IS SOCIAL. *International Multidisciplinary Journal of Universal Scientific Prospectives*, 2(2), 1–6. Retrieved from <https://izlanuvchi.uz/index.php/iz/article/view/28>
21. В статье представлена информация о роли педагогики и психологии в повышении качества и эффективности образования, формировании зрелого поколения. Данное научное исследование исследует решающую роль симбиотических взаимоотношений педагогики и психологии в . (2024). YANGI O‘ZBEKISTONDA IJTIMOY-INNOVATSION TADQIQOTLAR, 2(2), 5-12. <https://nuzjournals.uz/index.php/yoiit/article/view/79>
22. Умаров Тохиржон. (2024). ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ПРИНЦИПЫ ОТНОШЕНИЙ МЕЖДУ ПРЕДСТАВИТЕЛЯМИ РАЗНЫХ РЕЛИГИЙ. *Yosh Tadqiqotchi Jurnali*, 3(2), 18–25. Retrieved from <https://2ndsun.uz/index.php/yt/article/view/655>
23. Умаров, Т. (2024). ВЛИЯНИЕ СОВРЕМЕННЫХ ИГРУШЕК НА ДЕТСКУЮ ПСИХОЛОГИЮ. *Integration of Economy and Education in the 21st century*, 2(2), 18-21.